

SUTER, Heinrich

und R. Besthorn herausgegeben und kommentiert (Kopenhagen 1914). İslâm dünyasının ilk astronomi eseri olarak kabul edilen, ancak aslı elde bulunmayan Muhammed b. Mûsâ el-Hârizmî'ye ait astronomik cetvellerin Mesleme b. Ahmed el-Mecrîfî tarafından işlenen ve yine aslı elde bulunmayan yeni düzenlemesinden Bathlı Adelard tarafından yapılan Latince çevirinin açıklamalı neşridir. 5. *Beiträge zur Geschichte der Mathematik bei den Griechen und Araber* (Erlangen 1922).

Makaleleri. "Das Mathematiker-Verzeichnis im Fihrist des Ibn Abî Ja'qûb an-Nadim. Zum ersten Mal vollständig ins Deutsche übersetzt und mit Anmerkungen versehen" (*Zeitschrift für Mathematik und Physik*, XXXVII [Leipzig 1892], s. 1-87). "Der 5. Band des Katalogs der arabischen Bücher der vizeköniglichen Bibliothek in Kairo. Aus dem Arabischen übersetzt und mit Anmerkungen versehen" (*Zeitschrift für Mathematik und Physik*, XXXVIII [Leipzig 1893], s. 1-24, 41-57, 161-184); "Das Rechenbuch des Abû Zakarijâ el-Ĥaşşâr" (*Bibliotheca mathematica*, 3. seri, II [Leipzig 1901], s. 12-40); "Das Buch der Auffindung der Sehnen im Kreise von Abû'l-Rai-hân Muĥ. el-Birûnî. Übersetzt und mit Kommentar versehen" (*Bibliotheca mathematica*, 3. seri, XI [1910-1911], s. 11-78) (Birûnî'nin *Maĥâle fi'süh-râci'l-eutâr fi'd-dâ'ire* adlı risâlesinin metni ve tercümesidir); "Das Buch der Seltenheiten der Rechenkunst von Abû Kâmil el-Mişri. Übersetzt und mit Kommentar versehen" (*Bibliotheca mathematica*, 3. seri, XI [1910-1911], s. 100-120); "Die Abhandlung über die Ausmessung des Paraboloides von el-Ĥasan b. el-Ĥasan b. el-Haitham. Übersetzt und mit Kommentar versehen" (*Bibliotheca mathematica*, 3. seri, XII [1911-1912], s. 289-332) (İbnü'l-Heysem'in *Maĥâle [Risâle] fi misâhati'l-mücessemi'l-mükâfi* adlı eserinin tercümesidir); "Die Abhandlungen Thâbit b. Ĥurras und Abû Sahl al-Kûhis über die Ausmessung der Paraboide" (*Sitzungsberichte der physikalisch-medizinischen Sozietät in Erlangen*, XLVIII-XLIX [Erlangen 1916-1917], s. 186-227). Fuat Sezgin, Suter'in İslâm bilim tarihine dair 1896-1922 yılları arasında yayımladığı çalışmalarını bir araya getirerek yeniden neşretmiştir: Heinrich Suter, *Beiträge zur Geschichte der Mathematik und Astronomie im Islam. Nachdruck seiner Schriften aus den Jahren 1892-1922* (I-II, Frankfurt am Main 1986) (eserlerinin toplu listesi için bk. Ruska, V [1923], s. 414-417; *Bibliographie*, XVIII, 140-147; XIX, 627).

BİBLİYOGRAFYA :

Heinrich Suter, *Beiträge zur Geschichte der Mathematik bei den Griechen und Araber* (ed. J. Frank), Erlangen 1922, s. IV; a.m.f., *Die Mathematiker und Astronomen der Araber und Ihre Werke (Beiträge zur Geschichte der Mathematik und Astronomie im Islam* (ed. Fuat Sezgin) içinde), Frankfurt 1986, I, 210-213; J. W. Fück, *Die Arabischen Studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 289; *Bibliographie der deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde* (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1993, XVIII, 140-147; XIX, 627; J. Ruska, "Heinrich Suter", *ISIS*, V (1923), s. 409-417.

MEHMET SUAT MERTOĞLU

SUÛD b. ABDÛLAZİZ

(سعود بن عبد العزيز)

(ö. 1229/1814)

Necid'de hüküm süren**Suûd ailesine mensup Vehhâbî emîri.**

1163 (1750) yılında doğdu. Suûdî hânedanının kurucusu Muhammed b. Suûd'un (1745-1765) torunudur. Hayatının ilk yılları hakkında bilgi yoktur. Babası Abdülazîz ile birlikte Necid merkezli başlatılan harekette Osmanlı Devleti'ne bağlı topraklar üzerinde egemenlik kurma çalışmalarını etkin biçimde sürdürdüğü bilinmektedir. Suûd, Necid topraklarının kuzeyinde Osmanlı Devleti'nin Bağdat valileri Süleyman Paşa ve Ali Paşa ile mücadelelerine devam ederken güneyde Hicaz bölgesinde Mekke Emîri Şerîf Gâlib b. Müsâid ile uzun süren çatışmalarda bulundu. 1214'te (1799) babası adına Bağdat Valisi Süleyman Paşa ve Şerîf Gâlib ile bir süredir kendilerine kapatılan hac yolunun açılması için anlaşma yaptı (BA, *Nâme-i Hümayun*, Defter, nr. 9, s. 393). Ayrıca Medine halkına yardım ulaştırma görevi verilen Bağdat valisi de anlaşma sonrası bu görevini karayoluyla yapabileceğine kavuştu (BA, *HH*, nr. 6674). Fakat bir süre sonra İranlı Şiîler'in Neced'e Hz. Âli'nin kabrini ziyarete gittikleri sırada Suûd emrindeki kuvvetlerle Kerbelâ'ya girdi (1215/1801) ve şehirde bulunan kıymetli eşyalarla Hz. Hüseyin'in türbesine konulan değerli eşya ve hediyeleri aldı (BA, *Cevdet-Hariciye*, nr. 4355).

Ardından çevredeki Arap kabilelerini kendine bağladı ve Vehhâbî prensiplerine uymaları konusunda onlardan biat aldı, topladığı vergilerle iktisadî durumunu güçlendirdi. Önce Tâif'e, daha sonra Mekke'ye girmesiyle (1218/1803) Osmanlı Devleti'ni ciddi mânada rahatsız eder duruma geldi (BA, *HH*, nr. 11859, 3784-P; TSMA, nr. E 11286, E 3402/9-10). Suûd, Mekke'de yaptığı birtakım değişiklikler yanında Cidde-

ye kaçan Mekke Emîri Şerîf Gâlib'in yerine Mekke emîri olarak kardeşi Şerîf Abdülmuîn'i tayin etti. Bu durum karşısında III. Selim'in emriyle meşveret meclisi toplandı ve bu işle ilgili alınacak âcil tedbirler üzerinde konuşuldu. Haremeyn'in bir başka güç tarafından işgali ve hac yollarının tehlikeli duruma düşmesi âcil bir müdahaleyi gerektiriyordu. Bu arada Mekke'de yirmi dört gün kalarak Cidde'ye geçen Suûd şehri ve kaleyi kuşatma altına aldı. Orada bulunan Mekke Emîri Şerîf Gâlib ve Cidde Valisi Şerîf Mehmed Paşa şehri ve kaleyi savundu. Kısa bir süre sonra Suûd kuşatmayı kaldırdı ve Necid'e döndü. Aynı yıl içinde babasının öldürülmesi üzerine (1218/1803) liderliği eline alan Suûd b. Abdülazîz askerî faaliyetlerini sürdürerek Arabistan yarımadasının her tarafında etkili oldu. Doğu kesimlerinde bulunan Uman ve Basra körfezi şeyhliklerini vergiye bağladı. Ancak uzun bir süredir devam ettirdiği askerî seferlere kumanda işini terkederek Dir'iye'den dışarı çıkmaya başladı. Onun sürekli zırh giydiği, cumalar dışında namazlara katılmadığı, sarayına kapanarak halkla görüşmeyi azalttığı belirtilir. Osmanlı Devleti, Vehhâbî meselesini halletme işini Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'ya bırakınca 1228'de (1813) Mehmed Ali Paşa'nın oğlu Tosun Paşa Mekke'ye girdi. Bir yıl sonra da 11 Cemâziyelevvel 1229'da (1 Mayıs 1814) Suûd b. Abdülazîz öldü ve yerine oğlu Abdullah geçti. Bu arada Vehhâbîler, Osmanlı-Mısır güçleri karşısında bozguna uğradılar. Suûd, Vehhâbî kaynaklarının güçlü bir lider ve yüksek seviyede dinî bilgilere sahip iyi bir hatip olarak anılır.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâsîf, *Târih*, İÜ Ktp., TY, nr. 6013, vr. 151^a-154^b, 178^a-180^b, 184^a-185^b, 199^a-205^b; Osman b. Bişr en-Necdî, *'Unvânü'l-mecd fi târihi Necd* (nşr. Abdurrahman b. Abdüllatif Alî'ş-Şeyh), Riyad 1402/1982, s. 251, 264, 283-287, 292-296, 314-319, 331-342; Resûl Hâvî Efendi, *Târih-i Devhatü'l-vüzerâ ve Zeyl-i Gülşen-i Hulefâ*, Bağdad 1246, s. 218-240; Cevdet, *Târih*, VII, 194, 197-198, 200-210; IX, 245-307; X, 107-118; Muhammed Kürd Ali, *el-Ĥadîm ve'l-Ĥadîş*, Kahire 1343/1925, s. 166; J. Raymond, *Les Wahabys*, Cairo 1925, s. 9-17, 21-34; Zirîkfî, *el-A'îlâm*, III, 142; Abdullah Sâlih el-Useymin, *Muĥammed b. 'Abdülvehhâb*, Riyad 1986, s. 6, 10, 11, 14, 17; Selâhaddin el-Muhtâr, *Târiĥu'l-memleketi'l-'Arabiyyeti's-Su'ûdiyye*, Beyrut, ts. (Mektebetü'l-hayât), I, 48-128, 133-137; Münîr el-Aclânî, *Târiĥu'l-bilâdi'l-'Arabiyyeti's-Su'ûdiyye*: *'Aĥdû'l-'Abdil-'azîz b. Muĥammed*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kitâbi'l-Arabî), s. 111-209; Zekerîya Kurşun, *Necid ve Aĥsa'da Osmanlı Hâkimiyeti: Vehhâbî Hareketi ve Suud Devleti'nin Ortaya Çıkışı*, Ankara 1998, tür.yer.

MUSTAFA L. BİLGE